

DISSERTATIONES

A GYERMEKBARÁT IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS KIHÍVÁSAI
A TRAUMATUDATOS BÜNTETŐELJÁRÁS FÉNYÉBEN,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A BARNAHUS-MÓDSZERRE

D. Horváth Vanessza*

1. Bevezető gondolatok

Számos kiemelt tárgyi súllyal bíró és magas büntetési tétellel fenyegetett bűncselekmény felderítéséhez nélkülözhetetlen a gyermekektől származó tanúvallomások beszerzése.¹ Vitathatatlan társadalmi érdek fűződik ahhoz, hogy a gyermekek sérelmére elkövetett cselekmények tettesei ne kerülhessék el a büntetőjogi felelősségre vonást, ugyanakkor álláspontom szerint soha nem szabad szem elől tévesztenünk a „koronatanú” gyermeki mivoltát sem.

A jogalkotónak biztosítania kell, hogy a jogalkalmazó a gyermek vallomását beszerezhesse, majd kellő körültekintéssel értékelhesse, egyszersmind garantálnia kell a gyermek biztonságát, amelyből fakadóan pedig a minimális szintre kell csökkentenie az eljárásba bevont gyermek retraumatizációjának kockázatát. Ezen a területen a jogalkotás soha nem dőlhet hátra azzal a megnyugvással, hogy maximálisan teljesítette feladatát, hiszen mindig kell, hogy legyen igény és lehetőség újításra, akár az alapvetően megfelelő megoldások továbbfejlesztésére.²

Tanulmányom célja bemutatni a bántalmazást elszenvedett gyermek kihallgatásának kihívásait a gyermekvédelem és a büntetőeljárás metszetében. Tekintettel arra, miszerint a téma alapos megismeréséhez elengedhetetlen annak a vizsgálata, hogy miért is indokolt többletvédelemben részesíteni még az áldozattá vált, azaz eleve sérülékeny eljárásjogi pozícióba került személyek körén belül is a tizennyolcadik életévüket be nem töltött gyerekeket, írásom első részében a trauma gyermeki lélekre ki-

* PhD–hallgató, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

¹ Kulcsár Mónika: A gyermek tanúkénti kihallgatásának specifikumai. *Büntetőjogi Szemle*, 2017/2. 87.

² Kustos Anna Zsófia: Fiatalkorú vádlott: inkább fiatalkorú vagy inkább vádlott? Az igazságszolgáltatás resztoratív arca. In: Jungi Eszter (szerk.): *Büntetőjogi Tanulmányok XXII. kötet*. Veszprém, MTA Veszprémi Területi Bizottsága, 2023. 241.

fejtett, későbbi, kriminológiai szempontból releváns életvezetésükre gyakorolt hatásait vizsgálom.

Ezt követően kerül sor a Barnahus-módszer bemutatására, illetve az intézmény jogszabályi környezetének az áttekintésére. Ezen izlandi eredetű kifejezés – amely a magyar nyelvre „gyermekházként” fordítható le – nemcsak egy kihallgatási módszertant, hanem egy komplex gyermekvédelmi szolgáltatást takar.³ Az etimológia pedig előrevetíti, hogy a vizsgált intézmény fókuszában a gyermekek megóvása áll, hiszen – figyelemmel a kihallgatások óhatatlanul is megterhelő voltára – nem elhanyagolható tényező, hogy az eljárási cselekmények foganatosítására tárgyalótermek, vagy „gyermekházak” falai között kerül-e sor.

2. A gyermekkori traumákban rejlő többletveszélyek áttekintése

2.1. A trauma meghatározása a gyermek egészséges fejlődése fényében

A trauma egy olyan mélyen szorongató vagy zavaró eseményre adott válasz, amely meghaladja az egyén megküzdési képességét, és a tehetetlenség érzését okozza, ezáltal csökkenti az önérzetet, az érzelmek, valamint az élmények teljes skálájának átérezhetőségét.⁴

A traumatizáló hatás tehát nem önmagában az élményben rejlik, hanem abban, hogy az az egyénben milyen folyamatokat indít útjára. Egy esemény akkor válik traumatikusá, amikor feldolgozhatatlan jelentésekkel társul.⁵ A trauma nem *velünk*, sokkal inkább *bennünk* történik.⁶

E meghatározásból kitűnik, hogy a trauma okai nem sorolhatók fel taxatíván, hiszen az egyén személyiségjegyei is kihatnak arra, mit érzékel olyan eseményként, amely révén a hétköznapi szituációktól markánsan eltérő, veszéllyel fenyegető élethelyzetbe kerül.

Kutatások szerint az aktuális pszichés állapot, a személy egyéni érzékenysége, korábbi negatív tapasztalatai, a társas támogatás megléte vagy éppen hiánya, illetve az, hogy az egyén a személyiségfejlődés mely szakaszában van, mind-mind olyan faktor, amely befolyásolja az adott élmény traumatizáló hatását.⁷

³ Herke Csongor – Herke-Fábos Kata: A Barnahus-modell: A gyermekbarát igazságszolgáltatás az ENSZ Gyermekjogi Egyezményének tükrében. In: Ázsoth Szilvia – Ripszám Dóra (szerk.): „Gyermekek és büntetőjog”. *Fiatal büntetőjogászok második konferenciája. Konferenciakötet*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2024. 4.

⁴ Unyte Health: What is Trauma? *Unyte*, 2008. szeptember 3. <https://integratedlistening.com/what-is-trauma>.

⁵ Gaál Gabriella: A trauma, mint atipikus, kimerevített élmény. Pécsi Egyetemi Archívum, 2022. május 13. <https://doi.org/10.15170/olvmmod-PTE-IKDI-2022.06>

⁶ Máté Gábor: *The Myth of Normal: Trauma, Illness and Healing in a Toxic Culture*. New York, Avery Publishing, 2022. 575.

⁷ Traumaközpont: A trauma egy normális reakció egy abnormális eseményre. traumakozpont.hu, 2020. szeptember 22. <https://traumakozpont.hu/blog/mi-a-trauma>.

A gyermekkori traumák veszélye éppen a személyiségfejlődés korai szakaszában történő átélésben rejlik, s éppen ezért fokozottan problematikus, ha a traumatizáló hatás a családból érkezik.

Az individualizáció folyamatában a gyermek először a szülőtől kap képet önmagáról, azaz olyannak ismeri meg önmagát, amilyenek közvetlen környezete látja, érzékeli őt.⁸

Bronfenbrenner a szocializáció ökológiai modelljében a gyermek környezetét hatás-szférákra bontja. Ezen elmélet szerint megkülönböztethetünk mikro-, mezo-, exo- és makro-rendszert.⁹ A mikrorendszer azon személyeket és tevékenységeket öleli fel, akik, illetve amelyek közvetlenül a gyermekkel kerülnek kapcsolatba, míg a mezorendszer alatt a mikrorendszer egyes elemeinek egymáshoz fűződő interakcióját (például szülő–tanár kapcsolata) érti. Az exorendszer öleli fel a gyermek életének azon aspektusait, amelyekkel neki nincs közvetlen érintkezése, mégis befolyásolhatják fejlődését, a makrorendszer pedig azt a kultúrát és szubkultúrát jelenti, amelyben a család él, valamint azt a társadalmi osztályt, amelyhez a szülők tartoznak.¹⁰

Érdeemes eltöprengeni azon, vajon milyen hatással lehet önmagában már az is a gyermek fejlődésére, amennyiben a szülő feldolgozatlan traumát cipel magával, mi több, könnyen elképzelhető, hogy e feloldatlan lelki konfliktus éppen a szülő saját gyermekkorából fakad. E problémák a fentebb bemutatott modellben az exorendszer körébe sorolhatók, hiszen a szülő traumájáról sokszor nemcsak a gyermek nem tud, hanem esetleg maga a szülő sem ismeri fel, hogy tetteit milyen belső feszültség motiválja.

A gyermekkori ártalmas élmények között tarthatjuk számon a direkt módon történő bántalmazás és elhanyagolás mellett a családi diszfunkciókat is, példának okáért a családon belüli kriminalitást, vagy a bántalmazás szemtanúságának való kitettséget.¹¹

2.2. A gyermekévekben elszenvedett bántalmazás hatása az agy fejlődésére

A gyermekkori bántalmazás következményei bármilyen életkorban, bármilyen módon manifesztálódhatnak. Befelé depresszió, szorongás, öngyilkos gondolatok vagy poszt-traumás stressz, kifelé pedig agresszió, impulzivitás, bűnözés, hiperaktivitás vagy függőség formájában nyilvánulnak meg.¹²

Jelen alfejezetben röviden bemutatom Martin H. Teicher kutatásainak fényében, hogy milyen hatással bír a gyermekkori bántalmazás, mint a trauma egy formája az agy limbikus rendszerére.

⁸ Ranschburg Jenő: A családi nevelés. In: Bagdy Emőke – Klein Sándor (szerk.): *Alkalmazott pszichológia*. Budapest, Edge 2000 Kiadó, 2006. 13.

⁹ Ranschburg i. m. 16.

¹⁰ Uo. 17.

¹¹ Ujhegyiné Nagy Anikó – Kuritárné Szabó Ildikó: Az ártalmas gyermekkori élmények hatása a felnőttkori egészségi állapotra – szakirodalmi összefoglaló. *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika*, 2020/1. 4.

¹² Martin H. Teicher: Soha be nem gyógyuló sebek: A gyermekbántalmazás neurobiológiája. In: Pléh Csaba – Boros Otília (szerk.): *Bevezetés a pszichológiába. Olvasmányok és feladatok a lélektan alapkérdéseinek tanulmányozásához*. Budapest, Osiris, 2004. 622.

Az agykéreg limbikus, más néven határkérgi területei felelnek többek között az érzelmek feldolgozásáért, az emocionális válaszreakciókért, valamint a tanulás- és memóriafolyamatok mellett az ösztönös viselkedések kivitelezéséért is.¹³

Az interperszonális diszfunkciók kialakulásában a limbikus rendszeren belül a *hippokampusz* és az *amygdala* játszik elsődleges szerepet. Előbbi azt szabályozza, milyen információk tárolódjanak a hosszú távú memóriában, utóbbi pedig a túlélési és érzelmi szükségletek fényében szűri és értelmezi a beérkező szenzoros információkat.¹⁴

A Teicher által vezetett, 1944-ben alakult kutatócsoport célja az volt, hogy kiderítse, eredményezhet-e a gyermekkori fizikai, szexuális vagy pszichológiai bántalmazás olyan szabálytalan agyi hullámokat, amelyek jelzik a limbikus érzékenységet. 115 beteg adatait tekintették át, és arra a megállapításra jutottak, hogy a súlyos szexuális bántalmazást átélt személyek 72% -ánál kimutatható volt klinikailag szignifikáns agyhullám-szabálytalanság.¹⁵ Ezzel összhangban, 2001-ben Martin Driessen 16%-os *hippokampusz* és 8%-os *amygdala* csökkenést figyelt meg borderline személyiségzavarral diagnosztizált, gyermekkori bántalmazást elszenvedett nőknél.¹⁶ A kutatási eredményeik alapján arra lehet következtetni, miszerint a gyermekkori bántalmazásból eredő antiszociális viselkedést a limbikus rendszer túlgerjesztése okozza.¹⁷

2.3. A poszttraumás stressz-zavar jellegzetességei gyermekek esetében

A poszttraumás stressz-zavar (továbbiakban PTSD) azon testi és lelki tünetek összessége, amelyek a traumatikus eseményt, vagy ezen nem mindennapi, súlyosan fenyegető események sorozatát átélő embereknél jelentkezhetnek.¹⁸

Amint fentebb utaltam rá, egyénenként változó, hogy mit élünk meg traumatikus eseményként, így ebből fakadóan számtalan reagálási mód is elképzelhető. A PTSD tüneteit három kategóriára oszthatjuk fel, nevezetesen az újraélés, az elkerülés és az állandó készenléti állapot csoportjára.¹⁹ Diagnosztikai kritérium mindemellett, hogy a tünetek több mint egy hónapon át fennálljanak.²⁰

A tünetek jelentkezési formái azonban eltérhetnek aszerint, hogy melyik fejlődési szakaszban érte trauma az egyént. Így tehát, példának okáért az újraélés felnőttéknél visszatérő emlékek képében jelentkezhet, míg egy óvodáskorú ismétlődő játékok formájában emlékezik. Elkerülés során a felnőtt bizonyos embereket, helyeket, tevékenysége-

¹³ Dobolyi Árpád: *Limbikus rendszer*. Anatómiai, Szövet- és Fejlődéstani Intézet, 2018. <https://tinyurl.com/bdvbzz8> t

¹⁴ Teicher: i. m. 623.

¹⁵ Uo. 624.

¹⁶ Uo. 625.

¹⁷ Uo. 623.

¹⁸ Back up the children! – Állj mellette! A traumatizált gyermekek támogatásának alapjai. Nemzetközi projekt az Európai Unió Fundamental Rights and Citizenship programjának támogatásával, amely a poszttraumás stressz-zavar gyermekeknél történő előfordulásának okairól, megjelenési formáiról, hétköznapi kezelési lehetőségeiről nyújt ismereteket. 3. 2016. szeptember 2. <https://mek.oszk.hu/15900/15924>

¹⁹ Uo. 16.

²⁰ Uo. 17.

ket kerül, a serdülő, iskoláskorú és óvodáskorú gyermek pedig főbiavezérelt viselkedést mutat. A készenléti állapot vonatkozásában a felnőttkori irritabilitás, ingerlékenység a gyermekeknél dühroham, agresszív viselkedés formájában nyilvánul meg.²¹

A jövőkép beszűkülése minden korosztályban az elkerülés egyik megnyilvánulási formája, azonban e tünetet gyermekeken figyelték meg először. Sok traumatizált gyermek nem hisz benne, hogy valaha saját családja lesz, illetve azt sem látja maga előtt, hogy megéri az átlagéletkort, továbbá nem ritkán úgy érzik, csupán néhány hónap van hátra az életükből.²²

3. Az agresszív viselkedés megítélése a gyermekkori traumák tükrében

3.1. Agresszió vagy erőszak: kapcsolódási és elhatárolási szempontok

„Az agresszió olyannyira meghatározó jellemzője az embernek, hogy az általa teremtett mítoszok szereplőit sem volt képes másként megalkotni, mint állandóan civakodó, egymás ellen törő lényeket. [...] Kronos, az időisten egyaránt ellenségnek tekintette apját, majd gyermekeit. Apja, az égisten ellen azzal a sárlóval tört, amelyet anyja, a földistennő adott a kezébe, mondván, torolja meg a rajta és a testvérein esett sérelmeket.”²³

A bűnözés fogalmával az emberek többsége azonnali asszociációként az erőszakot köti össze. Az erőszakos bűnelkövetés kitüntetett helyet foglal el a kriminológiai vizsgáldásokban is, az agresszió pedig az egyik legtöbbet kutatott társadalomtudományi témakör.²⁴ Mindez előrevetíti e két kifejezés szoros összefüggéseit, ennek ellenére azonban az agresszió és az erőszak nem egymás szinonimái.

Noha a viselkedéselemzők nem egységesen ítélik meg azt a kérdést, miszerint az agresszió szerzett, avagy velünk született entitás-e, abban egyetértenek, hogy bizonyos mértékben mindenki él át agresszív indulatokat.²⁵ Értelemszerűen azonban az agresszív indulatok kiélése nem egyforma módon manifesztálódik, tekintettel arra, hogy nem minden agresszív megnyilvánulás vonja magával erőszakos bűncselekmény elkövetését. Nem minden agresszió vezet erőszakhoz, ellenben az erőszak az agresszió egy megnyilvánulási formája.

E kérdéskör lényegére szorítkozva írásomban csupán azt emelem ki, hogy a szakirodalom napjainkban már egységes azon véleményben, miszerint az erőszak szán-

²¹ Uo. 18–21.

²² Uo. 20.

²³ Domokos Andrea: Az erőszakos bűnözés differenciálódása és a büntetőpolitika Magyarországon. *Jog-Állam-Politika*, 2011/3. 139. Idézi: Domokos Andrea (szerk.): *A családon belüli erőszak büntetőjogi és társadalmi megítélése. Acta Caroliensia Conventorum Scientiarum Iuridico-Politicarum XVI*. Budapest, Károli Gáspár Egyetem Állam és Jogtudományi Kar, 2017. 8.

²⁴ Virág György – Kulcsár Gabriella – Rosta Andrea: Erőszakos bűnözés. In: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerezi Klara – Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia*. Budapest, Wolters Kluwer Hungary, 2019. 557.

²⁵ Uo. 558.

dékosságból fakadó tudatos viselkedés, az agresszív indulat egy levezetési eszköze, amelynek célja lelki, fizikai vagy egyéb természetű kár, sérelem okozása.²⁶

3.2. Bántalmazással kapcsolatos attitűd mint tanult minta?

„Miért maradtál?” Gyakran hangzik el e kérdés az áldozat irányába egy-egy napvilágra került abúzus kapcsán. Ehhez hasonlóan, kívülállók nehezen érthetik, mi vezet ahhoz, hogy valaki erőszakkal tudja csak rendezni akár családon belüli, akár a mindennapi életben előforduló, idegen személyekkel szemben kialakuló problémáit.

A családon belüli erőszak magyarázatával összefüggésben többféle elmélet került kifejtésre. A pszichoanalitikus megközelítés szerint a visszaélés háttérben az is állhat, hogy egy abuzív szülő saját feldolgozatlan problémáit vetíti gyermekére, végső soron saját traumáját ismétli meg.²⁷

A szociológiai elméletek közül a szociális tanuláselmélet rövid bemutatásra tesztek kísérletet. E kognitív viselkedésemélet szerint a gyermeket a gyermekkori megfigyelések tanítják meg, miként kell felnőtként viselkedni. Az erőszak ekképpen a szocializáció folyamatában hagyományozódik a generációk között és a gyermekkori tanulási tapasztalatok biztosítják intergenerációs öröklődését.²⁸ A családon belüli erőszak nemekre gyakorolt traumás hatásáról szólva a szakirodalom utal arra, hogy a gyerekkorukban bántalmazott férfiak között általában nagyobb arányban találhatóak olyanok, akik mások ellen fizikai erőszakot vagy bűncselekményt követnek el.²⁹

2005-ben fogvatartottakkal készített mélyinterjúk mindezen hipotézisek gyakorlati alátámasztást mutattak. A megkérdezett 50 férfi és 49 női fogvatartott közül a nők 92%-a, míg a férfiak 44%-a szenvedett el családon belüli erőszakot, a gyermekkori abúzus mértéke pedig mind a nők, mind a férfiak esetében jelentős volt.³⁰ Az elkövetők elsősorban szülők, nevelő- és mostoha szülők, kisebb részt testvérek. Az abúzus jellege annyiban eltérő, hogy míg a fiúkat elsősorban fizikai, illetve lelki, érzelmi jellegű bántalmazás érte, a lányok közül jó néhányan szenvedtek el szexuális erőszakot is, beleértve azon eseteket is, amikor az inceszust apjuktól, nevelőapjuktól kényszerültek elszenvedni.³¹

Álláspontom szerint önálló írás szükségeltetne az agresszív cselekedetek mögött meghúzódó pszichológiai szempontok részletes tárgyalásához, továbbá a téma büntetőjogi aspektusainak kifejtéséhez, mindemellett rendkívül fontos lenne feltárni az áldozatsegítés rendelkezésre álló lehetőségeit is. Általánosságban elmondható azon-

²⁶ Uo. 559.

²⁷ Virág György: Családon belüli erőszak. Gönczöl Katalin – Kerezi Klára – Korinek László – Lévy Miklós (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia*. Budapest, CompLex, 2006. 389.

²⁸ Uo. 391.

²⁹ Judith Lewis Herman: *Trauma és gyógyulás. Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig*. Budapest, Háttér Kiadó – Kávé Kiadó – NaNe Egyesület, 2003. 141.

³⁰ Rédei Dorottya – Sáfrány Réka – Tóth Herta: *Családon belüli erőszak és bűnelkövetés. A családon belüli erőszak jelenségének kutatása női és férfi fogvatartottak körében. Kutatási összefoglaló*. Budapest, Magyarországi Női Alapítvány, 2005. 63–64.

³¹ Uo. 64.

ban, hogy a feldolgozatlan sérülések nagyban befolyásolják kötődési mintázatunkat. A fizikailag és/vagy lelkileg bántalmazott gyermek elképzelhető, hogy túlzott alkalmazkodással reagál, így felnőttkorában a bántalmazó könnyű célpontjává válik; ám az is előfordulhat, hogy ők maguk is tovább örökítik a látott mintákat.³²

A gyermekkori bántalmazás hosszú távú hatásait Rédei Dorottya – Sáfrány Réka – Tóth Herta fentebb idézett kutatásában megszólaltatott interjúalanyok beszámolóí is szemléltetik. Tanulmányom e fejezetének zárásaként egy már felnőtt, az előbbiekben hivatkozott kutatás idején erőszakos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt férfi szavait idézem: „Vannak rémálmaim is. Le vagyok kötözve, tudom, hogy tudnék szabadulni, de mégse tudok. Ilyen érzés volt.”³³

4. A bántalmazott gyermek a jog hálójában

4.1. A gyermek kihallgatását érintő iránymutatások a nemzetközi dokumentumok rendelkezéseiben

A fentebb elmondottak fényében látható tehát, hogy a bűncselekmény sértettjévé vált gyermek – és mindez különösen igaz a saját mikrokörnyezetén belül áldozattá vált fiatalokra – fokozott védelemben részesítése indokolt. A gyermekbarát igazságszolgáltatás nemzetközi kritériumainak való megfelelés iránti kötelezettség gyakorlati fontossága tehát hatványozottan jelenik meg e téren.

A gyermekbarát eljárás fogalma túlmutat a jogszabályban előírt kötelezettség teljesítésén: a gyermekbarát eljárás mindazon jogoknak és eljárási módszereknek az összessége, amelyek révén a gyermek az eljárás során nem szenved el újabb traumát, hanem jogait és szükségleteit érvényesítheti.³⁴ A hatósági eljárások alapvető keretét a Gyermekjogi Egyezmény négy zsinórmértékként funkcionáló gyermekjoga adja: az élethez és a fejlődéshez való jog, a diszkrimináció tilalma, a gyermek legfőbb érdekének figyelembevétele, továbbá a gyermek meghallgatáshoz való joga.³⁵

A gyermeki jogok megjelenése a nemzetközi jogban magával hozta a változást az igazságszolgáltatás területén is.³⁶ A vonatkozó dokumentumok közül az 1985-ben elfogadott Pekingi Szabályokat emelem ki, amely dokumentum átfogóan foglalkozik a fiatalkorúak bűnözésével és büntető igazságszolgáltatásával, míg a további releváns ENSZ dokumentumok már csak a szabályozás egyes részterületeit érintik.³⁷

³² Jaksa Petra: Gyermekkorunk terhei társunk vállát is nyomják. *csalad.hu*, 2021. június 10. <https://uj.csalad.hu/csaladban-elni/gyermekkorunk-terhei-tarsunk-vallat-is-nyomjak>

³³ Rédei–Sáfrány–Tóth i. m. 59.

³⁴ Kuhl Andrea: Gyermek tanúk kihallgatása és a gyermekbarát igazságszolgáltatás. *Büntetőjogi Szemle*, 2021/2. 52–57.

³⁵ Csemáné Váradai Erika – Németh Zoltán: A gyermek részvétele a (közvetítői) mediációs eljárásban, különös tekintettel a polgári és büntetőeljárásra. *Fontes Iuris*, 2020/1. 8–18.

³⁶ Faix Nikolett: A gyermeki jogok kialakulása a nemzetközi jogban a és az igazságszolgáltatásra gyakorolt hatásuk. *Eljárásjogi Szemle*, 2016/4. 11.

³⁷ Herke-Fábos Kata: A bírói útról való elterelés lehetőségei Magyarországon a Gyermekjogi Egyezmény 40. cikkének tükrében. *Belügyi Szemle*, 2021/3. 402. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.3.3>

A Pekingi Szabályok rögzítik, hogy a Gyermekjogi Egyezmény végrehajtása során arra kell törekedni, hogy a szabályokba foglalt elveket kiterjesszék azokra a fiatalkorúakra is, akikkel a szociális és gyermekvédelmi eljárás során foglalkoznak, illetve a részes államoknak mindent meg kell tenniük a kriminalizálódott gyermek ügyének bírói eljárás mellőzésével történő kezelésére.³⁸ A jogalkalmazó feladata tehát közel sem nevezhető egyszerűnek, hiszen az eljárás során egy személyben kellene ötvöznie a pszichológust, a jogászt, a pedagógust és a szociális munkást.³⁹

Az Európa Tanács által 2010. november 17. napján elfogadott „A gyermekbarát igazságszolgáltatásról” szóló iránymutatás paradigmaváltást követelt meg a jogalkotótól és a jogalkalmazótól egyaránt.⁴⁰

Eszerint a gyermekbarát igazságszolgáltatás egy olyan rendszer, amely

- a) garantálja, tiszteletben tartja és hatékonyan érvényre juttatja a valamennyi gyermeki jogot az elérhető legmagasabb színvonalon;
- b) betartja a megfogalmazott alapelveket;
- c) figyelembe veszi az adott gyermek fejlettségét, érettségi fokát és az ügy körülményeit;
- d) biztosítja az igazságszolgáltatáshoz való széles körű hozzáférést;
- e) a gyermek életkorához igazodik;
- f) gyors;
- g) lehetőséget biztosít a gyermek eljárásban való részvételére, megérteti vele a procedúrát;
- h) védi a magán és családi élet méltóságát.⁴¹

Összegzésképp elmondható, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás

„hozzáférhető, az életkornak megfelelő, gyors, gondos, a gyermek jogaihoz és szükségleteihez igazodó és azokra koncentrált, tiszteletben tartja a gyermekek jogait, beleértve a tisztességes eljáráshoz való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének a jogát, a magánélet, a családi élet, az integritás és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő jogot.”⁴²

A gyermek jogainak és szükségleteinek tiszteletben tartásának támogatását célzó intézkedések területére napjainkban is fokozott nemzetközi érdeklődés irányul. Az újabb jogalkotási folyamatok közül szemlélteték a következőket emelem ki:

³⁸ Uo. 406.

³⁹ Debreczeni Lilla: Szükséges-e külön büntető igazságszolgáltatás a fiatalkorúaknak? *Belügyi Szemle*, 2011/11. 51. <https://doi.org/10.38146/bsz-ajia.2011.v59.i11.pp34-52>

⁴⁰ Bertaló András: *Fiatalkorú terheltek a büntetőeljárásban*. Doktori értekezés. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, 2021. 47.

⁴¹ Uo.

⁴² Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról – (az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága, 2010. november 17.) és annak magyarázata, Kiadóhivatal, 2012. <https://data.europa.eu/doi/10.2838/98437>

- a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére biztosítandó eljárási biztosítékokról szóló 2016/800/EU irányelv,⁴³
- Európai Bizottság az áldozatok jogaira vonatkozó 2020–2025-ös időszakra vonatkozó stratégiája,⁴⁴
- az Európai Gyámügyi Hálózat finanszírozása,⁴⁵
- 2021–2024 között a Bizottság célkitűzései között szerepelt az igazságügyi szakemberek gyermekjogi és gyermekbarát igazságszolgáltatással kapcsolatos képzése az Európai Igazságügyi Képzési Hálózaton keresztül.⁴⁶

E törekvések megnyilvánulásaként értékelhetők például a gyermekek meghallgatására létesített, e célra külön kijelölt helyiségek. Az Európai Unió Alapjogi Ügynektségének állásfoglalása szerint az eljárási biztosítékokhoz egyenlő hozzáférést kell biztosítani minden gyermek számára életkortól és az eljárásban betöltött szerepétől függetlenül.⁴⁷ E gondolatra és a fentebb hivatkozott nemzetközi jogi dokumentumok szellemiségére figyelemmel, amennyiben a gyermek nem sértettként jelenik meg, véleményem szerint az elkövetett cselekmény tárgyi súlyától függően esetében is szerencsés, ha mérlegelés tárgyát képezi a meghallgatás, nem pedig a kihallgatás kifejezés használata.

4.2. Az áldozattá vált gyermekek védelme a gyermekbarát igazságszolgáltatás eszméjének fényében

Míg a büntetőeljárás a sértett fogalmat használja, a viktimológiában alkalmazott áldozat kifejezés alkalmasabb arra, hogy felszínre juttassa azt az érzelmi nehézséget, amelyet a sértetté válás von maga után.

Az ENSZ már 1985-ben definiálta „A bűncselekmények és a hatalommal való visszaélés áldozatainak nyújtandó igazságszolgáltatás alapelveiről” szóló deklarációjában az áldozat fogalmát.⁴⁸ Ezen „Áldozatok Magna Chartájának” is nevezett dokumentumban kifejtett fogalom meghatározás értelmében áldozatok mindazon személyek, akik egyénileg vagy együttesen sérelmet szenvedtek el, beleértve a fizikai, lelki, érzelmi sérüléseket és a gazdasági veszteséget, illetve e körbe tartoznak azon személyek is, akiknek alapvető jogaik jelentős csorbát szenvedtek olyan cselekmények vagy mulasz-

⁴³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/800 irányelve (2016.május 11.) a büntetőeljárás során gyanúsított vagy vádlott gyermekek részére nyújtandó eljárási biztosítékokról. HL L 132, 2016. 05.21.

⁴⁴ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának Az áldozatok jogairól szóló uniós stratégia (2020–2025). COM/2020/258 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52020DC0258>

⁴⁵ European Guardianship Network. <https://www.egnetwork.eu>.

⁴⁶ Gyermekbarát igazságszolgáltatás. <https://tinyurl.com/2p8y4f>

⁴⁷ Gyermekbarát igazságszolgáltatás – a szakemberek álláspontja és tapasztalatai. Összefoglaló. FRA, 2015. <https://tinyurl.com/3k4chf4z>

⁴⁸ Resolution adopted by the General Assembly 40/34. Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power. United Nations, 29 November 1985. <http://www.un-documents.net/a40r34.htm>

tások következtében, amely cselekmények vagy mulasztások sértik a tagállamok hatályos büntetőjogi normáit, beleértve azon normákat is, amelyek tiltják a hatalommal való visszaélést.⁴⁹

A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (a továbbiakban Áldozatjogi Irányelv) terminológiája szerint áldozat minden olyan természetes személy, aki közvetlenül bűncselekmény következtében sérelmet szenvedett – ideértve a fizikai, szellemi vagy érzelmi sérülést, vagy gazdasági hátrányt –, illetve áldozatnak minősülnek a közvetlen bűncselekmény következtében életét veszített személy családtagjai, akik e személy elhalálása folytán sérelmet szenvedtek.⁵⁰

A büntetőeljárásban aktív legitimitációt kapó áldozatokat tekintjük eljárásjogi szempontból sértettnek.⁵¹ A jelenlegi kriminálpolitikai tendenciákat áttekintve az látszik kirajzolódni, hogy a jövőbeli büntetőeljárások kialakításának elképzelésekor az a cél szerepel, amely szerint a sértettek és a különleges bánásmódot igénylő személyek érdekeire fokozott figyelmet kell fordítani. E szellemiségben fogalmazták újra hazánk büntetőeljárás kódexét is.⁵²

Hatályos büntetőeljárás törvénykönyvünk, a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban Be.) 50. §-a értelmében a sértett az a természetes vagy nem természetes személy, akinek vagy amelynek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény közvetlenül sértette vagy veszélyeztette. Ezen rendelkezésből fakadóan tehát a jogalkotó megteremtette a bűncselekményt elszenvedett személyek jogállásának objektív és szubjektív oldalát: előbbi kategóriába tartoznak az egyes eljárási jogosultságok, míg utóbbi kategória a különleges bánásmód eseteit öleli fel.⁵³

A Be. 82. § a) pontja alapján minden tizennyolcadik életévét be nem töltött sértett és tanú *ex lege* különleges bánásmódot igénylő személynek minősül. A Be. 87–89. § rendelkezéseit áttekintve látható, hogy a jogalkotó a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek körén belül is tovább differenciál.

Általános kötelezettség a felnőttkort el nem érő sértettek és tanúk kihallgatásánál, hogy amennyiben erre reális lehetőség kínálkozik, az eljárási cselekményekről kép- és hangfelvétel készüljön, valamint elrendelhető igazságügyi pszichológus szakértő és gyermekvédelmi szaktanácsadó közreműködése is. Tizennegyedik életévüket be nem töltött személyek esetén a kép- és hangfelvétel rögzítésének kívánalma mellett további kritériumként jelenik meg, hogy az egyes eljárási cselekményeket e célból létrehozott speciális helyiségekben kell elvégezni, valamint lehetőség szerint a gyermekeket az egyes

⁴⁹ Czine Ágnes: Néhány gondolat az áldozat, a sértett és a passzív alany fogalmi összefüggéseiről. *Magyar Jog*, 2023/3. 144–148.

⁵⁰ Domokos Andrea: Európai normák a magyar áldozatvédelemben. *Magyar Jog*, 2023/3. 149–153.

⁵¹ Kiss Anna: A sértett szerepének változása az új büntetőeljárás törvényben. *Magyar Rendészet*, 2017/5. 12.

⁵² Kiss Anna: A sértett/áldozat szerepe az új büntetőeljárás kódex tervezetében. *Jogászvilág*, 2016. augusztus 2. <https://tinyurl.com/3sd9etft>

⁵³ Kiss (2017) i. m. 11–12.

eljárási cselekményeken ugyanazon személy hallgassa ki. Mindezen védelmi intézkedések alkalmazásának szigorú előfeltétele azonban a Be. 88. § (1) bekezdés a) pontja értelmében, hogy az adott eljárási cselekmény elvégzésétől elvárható bizonyíték más módon nem pótolható.

Abban az esetben pedig, ha a különleges bánásmódot a nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettjévé válás alapozta meg, továbbá a sértett a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, a bíróság kötelezettsége, hogy az eljárási cselekményt a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban Gyvt.) 61. § (2) bekezdésében meghatározott szolgáltatást végző vagy jogszabályban meghatározott más szaktanácsadó közreműködésével végezze el, feltéve, hogy a vádemelés előtt a korábbi eljárási cselekményt már ilyen módon hajtották végre.

5. A traumát elszenvedett gyermek meghallgatása a Barnahus-módszer fényében

5.1. A Barnahus-modell komplexitása: módszer és intézmény

A fentebb kifejtettek fényében következtetésként levonhatjuk, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás egyik kulcskérdése nem más, mintsem azon biztonságos környezet megteremtése, amelyben gyermek úgy érzi, hogy reá nézve hátrányos következmények nélkül megnyílhat a kihallgatást végző személy előtt.

A Barnahus-módszer esetében egy komplex gyermekvédelmi szolgáltatásról értekezhetünk, így módon tehát a bemutatni kívánt módszer túlmutat a Be.-ben deklarált, különleges bánásmódban részesítendő személyeket megillető kihallgatási módszertanon.

Amint fentebb említésre került, a „Barnahus” szó Izlandon a „gyerekház” kifejezést takarja. Izlandon az igazságszolgáltatás és a gyermekvédelem szorosan összekapcsolódik és együttműködik.⁵⁴

Az izlandi Barnahus-modell gyökerei az Egyesült Államokban 1985-ben, a retraumatizáció megelőzése érdekében létrehozott *Child Advocacy Center* modelljére tekintenek vissza. Az alapul vett modellhez hasonlóan az izlandi modell célja szintén a gyermekbarát, biztonságos és semleges környezet megteremtése, emellett azonban lényeges újításokat is bevezetett azáltal, miszerint a szolgáltatást integrálták az igazságszolgáltatási rendszerbe, ebből fakadóan pedig a gyermek audiovizuálisan rögzített vallomása törvényes bizonyíték lehet a bírósági eljárásokban.⁵⁵

A Barnahus-modell lényege szerint egy „egyablakos rendszer”, amely olyan gyermekbarát környezetet biztosít, ahol a szakemberek egyidejű részvétele mellett kerülhet

⁵⁴ Gégényné Utasy Judit: Tizennégy éven aluli tanúk a büntetőeljárásban. *Büntetőjogi Szemle*, 2024/2. 73–82. <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/1412243>

⁵⁵ Herke–Herke-Fábos i. m. 4.

sor az áldozat kihallgatására, ezáltal a gyermeknek csak egyszer kell előadnia a vallo-
mását.⁵⁶

A magyar eljárási szabályozás „régii adósságát” törlesztette a Barnahus-módszer alkalmazási lehetőségének a megteremtésével, hiszen az ENSZ dokumentumok alapján nem lehet különbséget tenni a gyermeki jogok érvényesülése körében annak függvényében, hogy a gyermek elkövető vagy sértett.⁵⁷

A hazai büntetőeljárás szempontjából el kell határolnunk egymástól a Barnahus-módszert és a Barnahus-intézményt. A gyermekvédelmi intézményrendszerben tárgyiasult Barnahus-intézmény a területi gyermekvédelmi szakszolgálatok keretében működő komplex gyermekvédelmi szolgáltatás, nem pedig „csupán” egy kihallgatási módszer.⁵⁸ E differenciálás megtétele annak ellenére is indokolt, hogy hivatalos státusza szerint a Barnahus beágyazódik a nemzeti vagy helyi szociális szolgáltatásokba, illetve gyermekvédelmi szakszolgálatokba.⁵⁹

A Barnahus-módszer alkalmazhatóságát hazánkban a Be. novelláris módosítása⁶⁰ tette lehetővé, amely a büntetőeljárás szempontjából kettő releváns változást eredményezett: egyrészt, amint fentebb utaltam rá, a bíróság hivatalból vagy indítványra mellőzheti a tizennyolcadik életévét be nem töltött, szexuális abúzust elszenvedett sértett tanúkénti kihallgatását, amennyiben a nyomozás során készült kép- és hangfelvétel az eljárási cselekményekről, másrészt pedig a Be. 87. § (1) bekezdés b) pont bb) alpontja lényegében a Barnahus-modellt kodifikálta.⁶¹

5.2. A Barnahus-modell multidiszciplináris megközelítése

A tágabb értelemben vett Barnahus-technika magában foglalja a traumaközpontú terápiás üléseket, az utánkövetést és a tudományos szempontú adatfeldolgozást is.⁶²

A traumafeldolgozás kapcsán nem csupán a bántalmazott gyermek, hanem az ő nem bántalmazó gondviselőinek a terápiájára is gondolni kell. A bántalmazásban akár csak „*bye-standerként*” érintett személyek részére nyújtandó kezelések a minimálisra csök-

⁵⁶ Barnahus. PROMISE is a flagship initiative of the CBSS Expert Group on Children at Risk – promoting Barnahus within the Baltic Sea Region and throughout Europe. *childrenatrisk.cbss.org*
<https://childrenatrisk.cbss.org/our-work/justice-and-care/barnahus>

⁵⁷ Hirtling Ibolya: Gyermekkihallgatás a büntetőeljárásban, a „Barnahus-módszer” bevezetése. *Magyar Jog*, 2022/4. 235–242.

⁵⁸ Kiss Anna: A különleges bánásmód (leg)új(abb) szabályai a büntetőeljárásban. *Miskolci Jogi Szemle*, 2021/5. 290. <https://doi.org/10.32980/MJSz.2021.5.1473>

⁵⁹ Olivia Lind Haldorsson: A Barnahus Minőségi Előírások. Iránymutatások multidiszciplináris és intézmények közötti megoldásokról az erőszak kiskorú áldozatai és tanúi számára. Balti-tengeri Államok Tanácsának Titkársága (Izland) – Child Circle, 2017. 23. <https://tinyurl.com/24jscvxz>

⁶⁰ A büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. törvény.

⁶¹ Batta Júlia Dóra: Némajáték a büntetőeljárásban: a tizennyolcadik életévet be nem töltött tanúk kihallgatásának sajátosságai. *Jura*, 2022/3. 107–120.

⁶² Uo.

kenthetik a gyermek traumájának negatív társadalmi, érzelmi és fejlődési hatásait. A hatékony kezelés kulcsa pedig az indokolatlan késedelem elkerülése.⁶³

A folyamatos dokumentáció által lehetőség adódik az egyes intézmények közötti információáramlásra. Az első megbeszélést követően az érintett szervek (illetékes kórház, rendőrség, ügyészség, bíróság és a szociális szolgálatok képviselői) megtervezik a multidiszciplináris beavatkozást, valamint ennek jegyében össze is hangolják intézményi tevékenységüket. Egyik szerv sem dominál a másik javára,⁶⁴ azaz, példának okáért, az áldozatsegítés nem lehet kevésbé releváns, mint a védelemelési statisztika vagy bírósági szakban történő bizonyítás. A gyermek nem áldozható fel az eredményes büntetőeljárás oltárán.

Noha a következő sorok már a meghallgatás folyamatát érintik, a multidiszciplináris szemléletmód jegyében célszerűnek tartom tanulmányom ezen pontján megemlíteni, hogy az eredeti Barnahus-konceptió szerint a multidiszciplináris intézmények minden érintett tagja valós időben megfigyelőként vehet részt a meghallgatáson, és ezen úgynevezett „monitoring-szobából”, az eljáró szakemberen keresztül léphetnek interakcióba a gyermekkel.⁶⁵

5.3. A Barnahus-módszer, mint eljárási cselekmény

A Gyvt. 61. § – a szerint a gyermekvédelmi szakszolgáltatás az elhanyagolt és bántalmazott, közülük is elsősorban a szexuálisan bántalmazott gyermekek vizsgálatát és terápiáját végző szolgáltatást, valamint – hivatalos szerv megkeresésére – az érintett gyermekek meghallgatását elősegítő szolgáltatást működtethet, amelynek során a gyermekvédelmi szakszolgáltatás együttműködik a megkereső szervvel.

A jogalkalmazók álláspontja szerint vitatható, hogy az ezen paragrafus alapján levezetett eljárási cselekmények révén tanúvallomás, vagy pedig tárgyi bizonyítási eszköz keletkezik-e, e kérdések pedig előrevetítik, hogy a magyar jogban a Barnahus-módszerre lényegében még mindig hajlamosak vagyunk „csak” eljárási cselekményként tekinteni.⁶⁶

Természetesen a szűkebb értelemben vett Barnahus-konceptió hazai jogba történő átültetése önmagában is jelentős előrelépés a gyermekvédelem területén. Noha a különleges bánásmódot igénylő személy részvételét igénylő eljárási cselekmény elvégzésére szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról, működtetéséről és a használata ellenőrzéséről szóló 3/2018. (VI. 12.) IM rendelet is figyelemmel volt a gyermekek különleges eljárásjogi helyzetére, e rendelet szakaszai a technikai feltételek megteremtésére koncentráltak. A lelki megrázkódtatás feldolgozásának lehetősége a Barnahus-módszer implementálása által nyílhatott meg szélesebb körben.

⁶³ Haldorsson i. m. 48.

⁶⁴ Uo. 32.

⁶⁵ Fantoly Zsanett: Az izlandi Barnahus-modell és annak hazai gyakorlata. *Magyar Rendészet*, 2022/2. 231. <https://doi.org/10.32577/mr.2022.4.14>

⁶⁶ Kiss (2021) i. m. 291.

A Barnahus-házakban alkalmazott speciális kihallgatási metodika lényege, hogy a kihallgatást a „gyermeki lélek szakértője” végzi, aki a jogilag releváns kérdéseket a gyermek szintjének megfelelő formában tolmácsolja az áldozat felé, valamint a gyermekbarát kihallgatósobában a gyermek megnyílását és eseti kommunikációját elősegítő eszközök is megtalálhatók, például a gyermek úgynevezett abúzusbabák bevonásával játszhatja el, hogy mit kellett átélnie.⁶⁷

5.4. Speciális kihallgatási technikák az áldozatvédelem szolgálatában

5.4.1. Játékdiagnosztika

A szakemberek rendelkezésére álló speciális technikák és eszközök láncolatából tanulmányom elsőként a világjátékot emeli ki, mint sajátos elbeszélő technikát.

A játékdiagnosztika gyökerei hosszú múltra tekintenek vissza, hiszen a gyermekek játéka minden korban magukra vonták a filozófia jeles képviselőinek figyelmét is. Így példának okáért Arisztotelész a Politikában részletes iránymutatást adott arra nézve, hogy milyenek legyenek a gyermekek játéka megfelelő fejlődésük megteremtése érdekében.⁶⁸

A gyermek attitűdjének megismerésére alkalmazható technikák körébe tartoznak – az önregisztrálás, egy külső elbíráló által készített regisztrálás, az attitűdskálák, a fiziológiai mérések, a viselkedés megfigyelése és a kísérleti technikák mellett – a projektív technikák, amelyek körébe a világjátékot is sorolhatjuk. A projektív technikák előnye abban rejlik a skála-módszerekkel szemben, hogy nélkülözik a verbalitást, így a kapott eredményeket nem veszélyeztetik sem a társas kíváncsiság, sem pedig az énbemutatás motívumai.⁶⁹

A világ-technikát, mint játékdiagnosztikai és terápiás módszert Lowenfeld alakította ki, majd Bühler és munkatársai standardizálták gyermekek számára.⁷⁰ A technika hazai adaptációjának úttörőjét Polcz Alaine személyében tisztelhetjük, aki nem csupán alkalmazta a tesztet, hanem újszerű értelmezésével tovább gazdagította annak diagnosztikai és terápiás értékét.⁷¹ Tanulmányomban e módszer a továbbiakban a Polcz által tett értelmezés alapján kerül bemutatásra, a teljesség kedvéért azonban fontosnak tartom kiemelni, hogy a Világjáték-teszt történetének a specialitása éppen abban rejlik: nincs egységesen elfogadott pszichometriai módszertana.⁷²

⁶⁷ Fantoly i. m. 232.

⁶⁸ Szemere Samu: A gyermekjátékok fejlődéstani és neveléstani jelentősége. *Magyar Pedagógia*, 16. kötet, 1907. 129.

⁶⁹ Perényiné Somogyi Angéla: A gyermekek környezeti attitűdjének vizsgálata projektív eljárásokkal. *Iskolai nevelés a fenntartható fejlődésért*, 2011/1–5. 357.

⁷⁰ Polcz Alaine: *Világjáték. Dinamikus játék-diagnosztika és játék-terápia*. Budapest, Pont, 1999. 60.

⁷¹ Csenki Laura – Jambrik Máté: A Világjáték-teszt történeti bemutatása. A világjáték története. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 2018/73. 496. <https://doi.org/10.1556/0016.2018.73.3.5>

⁷² Uo. 484.

A világepítmény és az exploráció a személyiségstruktúra jegyeit, a traumákat és a milióártalmakat hozhatja felszínre, míg a felhívó kérdések az én-azonosítás, illetve a kötődés problémáira utalnak.

5.4.2. Bizonyítékon alapuló protokollok alkalmazása

A Barnahus-módszer keretében lefolytatott meghallgatás során elhangzó kérdések igazodnak a bizonyítékokon alapuló protokollok (például NICHD és NCAC) által ajánlottakhoz.⁷³

Az amerikai eredetű *National Institute of Child Health and Human Development Protocol* (a továbbiakban NICHD protokoll) hangsúlyozza a nyitott kérdések erejét. Kizárólag a nyitott kérdések feltétele után kerülhet sor a büntetőjogilag releváns tényállás tisztázására.⁷⁴

A *National Children's Advocacy Center* (továbbiakban NCAC) protokoll, hasonlóan a NICHD protokollhoz, szintén az epizodikus memórián alapul. Az interjú első szakaszában kerül sor annak a megállapítására, hogy egyáltalán fennáll-e abúzus gyanúja, majd ezt követően határozzák meg a cselekményben érintett személyeket és szerepüket.⁷⁵

Megkerülhetetlen továbbá a RATIC protokoll említése. E mozaikiszó egy olyan félig strukturált, nem direktív kikérdezési folyamatot takar, amelynek alkalmazása elsődlegesen szexuális bántalmazás áldozataival szemben ajánlatos. Amint az az elnevezésében foglaltatik, a technika öt szakaszból épül fel:

1. Összefüggés (*Rapport*),
2. Anatómiai azonosítás (*Anatomy Identification*),
3. Tudakozódás (*Touch Inquiry*),
4. „Abúzus szcenárium” (*Abuse Scenario*),
5. Lezárás (*Closure*).⁷⁶

Az egyes protokollok célja tehát azonos: többletgaranciákat kell biztosítani a bántalmazás bármilyen formáját elszenvedni kényszerült gyermekek számára, ami pedig szükségszerűen azt vonja maga után, hogy a meghallgatást vezető személynek többlettudással kell felvérteznie magát a reviktimizáció elkerülése érdekében.

A közös cél nem jelenti azonban azt, hogy az egyes protokollok között nem mutatkoznak eltérések. Mindezt példával szemléltetve, az NICHD nem tér ki a gyermek családi

⁷³ Lind Haldorsson i. m. 37.

⁷⁴ Gunn Astrid Baugerud – Miriam Sinkreud Johnson: The NICHD Protocol: Guide to Follow Recommended Investigative Interview Practices at the Barnahus? In: Susanna Johansson – Kari Steffansen – Elisiv Bakkeiteig – Anna Kaldal (szerk.): *Collaborating Against Child Abuse: Exploring the Nordic Barnahus Mode*. London–Cham, Palgrave Macmillan, 2018. 127.
https://doi.org/10.1007/978-3-319-58388-4_6

⁷⁵ Hirtling i. m. 240–241.

⁷⁶ Jennifer Andreson – Julie Ellefson – Jodi Lashley – Anne Lukas Miller – Sara Olinger – Amy Russel – Julie Stauffer – Judy Weigman: CornerHouse Forensic Interviewing Protocol: RATIC. *Thomas M. Cooley Journal of Practical and Clinical Law*, Vol. 12., No. 1. (2010) 193.

körének bevonására, míg a RATAK protokollon alapuló technikák 11 éves kor alatti fiatalok esetében lehetővé teszik ezt. Szemben a NICHHD protokoll ajánlásaival, a RATAK protokoll szorgalmazza a rajz-teszteket, illetve az anatómiai játékbabák alkalmazását.⁷⁷ Az NICHHD protokoll szerint biztatni kell a gyermeket a rajzolásra, azonban mellőzni kell a rajz értelmezését, helyette a gyermek rajzolás közben tett verbális kommunikációjának a megfigyelése ajánlott. Amennyiben a gyermek nem beszél rajzolás közben, az NICHHD 1. függeléke szerint érdemes kommunikációt kezdeményezni vele, és barátságos, biztató hangnemben megfogalmazott nyitott kérdések által szóra bírni őt.⁷⁸

5.4.3. A kihallgatást követő terápia

Amit azt a Gyvt. Barnahus-módszert legitimáló passzusa hangsúlyozta, a gyermekházak falai között a terápia elvégzésére is lehetőség kínálkozik.

A Barnahus-szolgálatban végzett meghallgatás gyermekbarát ugyan, azonban minden kihallgatás – még a legjobb szándék ellenére is – megviseli a gyermeket, ezért követendő gyakorlatként emelem ki, hogy a szombathelyi Barnahus-központ terápiás szobájában a terápiát követően a gyermek egy maximum négyalkalmas *Eye Movement Desensitization and Reprocessing* (a továbbiakban EMDR) terápiában részesül.⁷⁹

Az EMDR, azaz a szemmozgásokkal történő deszenzitizálás és újrafeldolgozás olyan terápiás eljárás, amelyet a traumatikus élmények következtében kialakuló maradandó problémák kezelésére dolgoztak ki. A kezelés első szakaszában a terapeuta felméri az egyes tünetek összefüggéseit, majd kezelési tervet készít, amelyben szerepelnek a stabilizációhoz szükséges lépések, illetve mérlegeli az EMDR kezelés alkalmazhatóságát többek között az egyéni tűrőképesség, valamint a tünetek intenzitása tükrében.⁸⁰

Ami konkrétan a kezelést illeti, a terapeuta a traumatikus emlék felidézésére kéri a páciént, aki ezzel egyidőben elterelő ingereket (például vizuális, érintéses stimulációk, fülbe adott auditív ingerek) kap, amelyek révén az emlék elveszti negatív érzelmi töltését.⁸¹

⁷⁷ Patti Toth: Comparing the NICHHD and RATAK Child Forensic Interview Approaches – Do the Differences Matter. *APSAC Advisor*, Vol. 23., No. 4. (2011) 17–18.

⁷⁸ Revised Investigate Interview: Version 2021. 10. <https://tinyurl.com/yn6a23ye>

⁷⁹ Lazáry Fanni: A Barnahus-szolgálatban mindig hisznek a gyerekeknek. *hintalovon.hu*, 2021. február 5. <https://tinyurl.com/5ar6wa5c>

⁸⁰ Magyar EMDR Egyesület: Traumafókuszú szemlélettel és EMDR terápiával dolgozó terapeuták szakmai közössége: Mit jelent az EMDR? <https://emdr.hu/emdr-terapia/mit-jelent-az-emdr/>

⁸¹ EYE Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) Therapy. PTSD Practice Guideline. 2017. február 24. <https://www.apa.org/ptsd-guideline/ptsd.pdf>

6. Záró gondolatok

Tekintettel arra, hogy a Barnahus-modell szélesebb körben való elterjedésének záloga az egyes államok jogrendszerébe való beilleszkedésben rejlik, ezen Izlandról hódító útjára induló módszernek kellően rugalmasnak kell lennie.⁸² Írásomban a Barnahus-módszert a hazai jogi szabályozás és a gyermekbarát igazságszolgáltatás fényében vizsgáltam.

Az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló 2020–2023 közötti nemzeti stratégiáról, valamint annak végrehajtását szolgáló, 2020–2021 közötti időszakban végrehajtható intézkedési tervről szóló 1046/2020. (II. 18.) Korm. határozat I.1.8. pontja rendelkezett a Barnahus-modell szerinti szolgáltatások infrastrukturális feltételeinek a megteremtéséről.

Hazánkban az első Barnahus-ház 2016-ban nyitotta meg kapuit Szombathelyen, majd a második Barnahus-szolgálat 2021-ben jött létre Debrecenben a Hajdú-Bihar Vármegyei Gyermekvédelmi Igazgatóság és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat segítségével.⁸³ 2023 februárjában került sor az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat Békés Megyei Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Meghallgató és Terápiás Központjának gyulai átadójára.⁸⁴

Az emberkereskedelem elleni küzdelemről szóló stratégia idézett rendelkezése jegyében jöhetett létre a debreceni és a gyulai Barnahus-ház, a cél azonban az országos lefedettség biztosítása.⁸⁵ Tekintettel arra, hogy a 1046/2020. (II. 18.) Korm. határozat 2024. január 1. napján hatályát veszítette, újabb, e tárgykört felölelő nemzeti stratégia pedig még nem került megalkotásra, egyelőre nem áll rendelkezésre hivatalos információ a Barnahus-modell hazai továbbfejlesztésének konkrétumairól. Vitathatatlan azonban, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatás területén fontos előrelépés történt hazánkban a kiskorú sértettek kihallgatásának meghallgatássá szelődése által.⁸⁶

Egy modern jogállam jogalkotója tudatában van annak, hogy a gyermekként átélt impulzusok milyen jelentős mértékben befolyásolják a felnőttkori viselkedési mintákat, ebből fakadóan pedig kiemelt figyelmet kell fordítania arra, hogy az „igazságszolgáltatás gépezetébe” bekerült fiatalok jogai fokozott védelemben részesüljenek.⁸⁷ Ebből fakadóan megállapíthatjuk, hogy e munka soha nem érhet véget. Álláspontom szerint a jövőben fokozott figyelmet kell fordítani a jogalkalmazóknak is a büntető-

⁸² Olivia Lind Haldorsson: *Barnahus Quality Standards Guidance for Multidisciplinary and Interagency Response to Child Victims and Witnesses of Violence*. Council of the Baltic Sea States Secretariat and Child Circle, 2020. 5–6. <https://tinyurl.com/29mzsvst>

⁸³ Segítség a bántalmazott gyermekeknek. <https://tinyurl.com/3hndk4rd>

⁸⁴ Új fejezet a rend- és a gyermekvédelmi együttműködésben. 2023. február 21. <https://tinyurl.com/bdhucw5n>

⁸⁵ 1046/2020. (II. 18.) Korm. határozat I.1.8.–I.1.9.

⁸⁶ Kiss (2021) i. m. 290.

⁸⁷ Vári Vince: A gyermekbarát igazságszolgáltatás büntetőjogi és rendőrségi vonatkozásai. Összefoglaló a Rendészettudományi Karon 2012. december 11-én lezajlott konferenciáról. *Magyar Rendészet*, 2013/3–4. 71.

eljárás traumatudatos megközelítésére, a gyermek érdekében való multidiszciplináris együttműködésre.

Noha tanulmányom nem az elkövetővé vált fiatalokra fókuszál, ugyanakkor ez utóbbi gondolat kapcsán érdemes megjegyezni, hogy a tradicionális igazságszolgáltatás alapvetően a „múltban reked”: azáltal, hogy a múltbeli eseményekre tekint vissza, az emberi kapcsolatok is az elkövetés pillanatában ragadnak.⁸⁸ Erre visszavezethetően a jövő irányába mutató cselekvések megjelenése nemcsak az áldozatoknál, hanem a fiatalkorú elkövetőknél is fontos tényező. Mi több, álláspontom szerint a jövő felé történő iránymutatás nélkülözhetetlen is volna ahhoz, hogy a speciális prevenció érdemben megvalósulhasson.

A fentebb elmondottak fényében rendkívül fontosnak tartom a Barnahus-modell széles körben való alkalmazását. Meglátásom szerint a szexuálisan bántalmazott gyermek esetében kulcsfontosságú, hogy a vallomását a lehető legrövidebb időn belül, számára biztonságos környezetben, kellő empátiával rendelkező szakemberek előtt tegye meg. Az audiovizuális felvétel a garancia arra nézve, miszerint nem kell részt vennie az akár hónapokkal később kítűzésre kerülő tárgyalási napokon. Az áldozat védelme e körben felül kell, hogy írja az elkövető és a sértett szembesítéséhez fűződő érdeket.

Ehhez kapcsolódóan kiemelem, hogy a módszerben rejlő veszély az, ha a kihallgatást végző szakember nem azokat a kérdéseket teszi fel, amelyeket a perbíró később majd relevánsnak tart a büntetőjogi felelősség kimondásának szempontjából.

Ebből fakadóan úgy gondolom, hogy a módszer rendeltetését érdemben akkor töltheti be, amennyiben valódi párbeszéd alakul ki az egyes hatóságok, valamint a kihallgatást végző szakemberek között. Érthető módon máshova helyeződik a súlypont a pszichológus és a bíró hivatása során, azonban ezekben az esetekben a gyermek érdeke megkívánja, hogy ismerjük és megértsük egymás munkájának az alapjait.

Ennek jegyében, álláspontom szerint, amennyiben legalább az elsőfokú ítélet meghozataláról értesülne a Barnahus-központ, és kézhez kapná az ítélet indokolt példányát, visszajelzést kaphatna arról, hogy a kihallgatás során a nem jogász végzettségű szakértő valóban az eljárás szempontjából releváns kérdéseket tolmácsolta-e a gyermek számára érthető módon, illetve, hogy a bíróság mérlegelő tevékenysége során mekkora súllyal vette figyelembe a Barnahus-szolgáltatás keretében végzett munkát. Ezen adatok ismerete nélkül nem tudhatjuk, hogy a jogalkotó által kítűzött cél – azaz a retraumatizáció elkerülése, egyúttal a büntetőhatalom érvényre juttatása – mennyiben valósult meg.

A gyakorlat tapasztalatai azt mutatják, hogy jelenleg az igazságszolgáltatás minden területén érzékelhető az igazságügyi szakértők leterheltsége. A Barnahus-módszer alkalmazásának jogszabályi szinten történő deklarálása a központok leterheltségét eredményezi már most is.

Abban az esetben, ha a gyermek kihallgatására e speciális szolgálat csak a bűncselekmény elkövetését, vagy az arról való tudomásszerzést követő későbbi időpontban tud sort keríteni, akkor – példának okáért az elkövető letartóztatásának indítványozáshoz szükséges bizonyítékok összegyűjtése érdekében – a nyomozó hatóságoknak

⁸⁸ Kustos i. m. 236.

kell gondoskodni a gyermek vallomásának beszerzéséről. Ez végső soron azt jelenti, hogy visszakerülünk a Barnabus-szolgálat bevezetését életre hívó problematikákhoz. Az ilyesfajta helyzetek elkerülése érdekében a Barnabus-házak számának bővítését tartom indokoltnak.

Tekintettel arra, hogy azok az áldozatok, akik messzebb élnek a jelenleg igénybe vehető Barnabus-szolgálatoktól, csupán lényeges nehézségek árán juthatnak hozzá a gyermekbarát igazságszolgáltatás és az áldozatvédelem a hazai jogban egyik legmaradékosabban megjelenő letéteményeséhez, érdemes lenne megyeszékhelyi szinten létrehozni egy-egy központot.

Összegzésképp elmondható, hogy az áldozattá vált gyermek speciális igényeinek figyelembevételével fogatosított eljárási cselekmények, és a kihallgatást követő, az adott eset összes körülményének mérlegelése függvényében megválasztott terápia alkalmazása kétségkívül számos kihívás elé állítja mind az az igazságszolgáltatásban, mind pedig a gyermekvédelemben dolgozó szakembereket, hosszú távon azonban a nehézségek jelentik a befektetést a jövőnkbe.

A bántalmazott, majd traumáival is magára hagyott gyermekkel gyakran már a vádlottak padján találkozunk újra. A gyermekbarát igazságszolgáltatás követelménye pedig e tekintetben már nem csupán a gyermeki jogok, hanem az egész társadalom védelmét eredményezheti. A fentebb elmondottak fényében azt látszik kirajzolódni, hogy milyen fontos összefüggés mutatkozik a gyermekbarát igazságszolgáltatás, illetve a speciális és a generális prevenció között.

